

Секційне засідання:
Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика

Іванова Л.В.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри управління персоналом і економіки праці
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, Україна

**ОЦІНКА СТРУКТУРИ ДОХОДІВ НАСЕЛЕННЯ ОДЕСЬКОГО
РЕГІОНУ**

Доходи населення є ключовим фактором, що визначає рівень життя громадян, а також найважливішим індикатором економічного добробуту держави та соціальної ситуації в країні. Доходи населення виступають не лише основним джерелом забезпечення матеріальних і нематеріальних потреб для розвитку особистості, а також головним джерелом формування купівельної спроможності.

З ускладненням суспільно-політичної ситуації в країні та зростанням її нестабільності, з поглибленням кризових явищ з'являються нові обмеження і ризику щодо забезпечення процесу стабільного формування сукупних доходів населення України та її регіонів.

Сьогодні для українського суспільства характерними є три види кризи, кожна з яких чинить великий вплив на життя громадян, на їхні доходи:

- духовна криза (корупція, хабарництво, обман, насилля, злочинність, тероризм, торгівля наркотиками, і як результат – брак людської гідності);
- політична криза (українській державі не вистачає висококваліфікованих, освічених і чесних політиків, які рішуче проводили б реформи і робили б все можливе для покращення життя громадян);
- економічна криза (глибокий розлад економічної системи і водночас – тимчасове вирішення її суперечностей) [1, с.162]. Саме економічна криза несе безпосередній великий вплив на доходи населення та їх диференціацію.

Дослідження структури сукупних ресурсів домогосподарств за період 2010 – 2015 рр. свідчить, що найбільші частки в структурі грошових доходів домогосподарств як України, так і домогосподарств Одеської області припадають на заробітну плату, соціальні допомоги та інші одержані поточні трансферти [2, с. 16].

Так, станом на 2015 р. грошові доходи в структурі сукупних ресурсів домогосподарств в Україні склали 89,4%, в Одеській області – 93,9%. Частка грошових доходів, яка припадає на заробітну плату в структурі грошових доходів займає значне місце. В Одеському регіоні [3] ця цифра складає 57,4%, (таблиця 1), що значно перевищує той самий показник по Україні (47,2%).

Таблиця 1

Структура сукупних ресурсів домогосподарств Одеської області

Показники	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Сукупні ресурси в середньому за міс. у розрахунку на одне домогосп-во, грн.	3813,2	3757,89	4352,04	4672,58	5094,95	5487,28
Структура сукупних ресурсів домогосп-в	Відсотків (%)					
Грошові доходи	92,8	92,0	95,4	94,2	95,1	93,9
- оплата праці	55,0	55,3	56,5	58,7	57,0	57,4
- доходи від підприємн. діяльності та самозайнятості	6,4	2,9	6,4	2,3	4,5	3,4
- доходи від продажу с/г продукції	2,5	3,4	2,3	4,3	3,5	2,8
- пенсії, стипендії, соціальні допомоги, надані готівкою	20,4	23,8	23,9	23,4	23,2	22,6
- грошова допомога від родичів, інших осіб та інші грошові доходи	8,5	6,6	6,3	5,5	6,9	7,7
Вартість спожитої продукції, отриманої з особистого підсобного господарства	3,9	4,5	2,6	3,3	3,1	4,0
Пільги та субсидії безготівкові на оплату ЖК послуг, ел/енергії, палива	0,3	0,2	0,1	0,2	0,3	0,4
Пільги безготівкові на	0,2	0,2	0,3	0,2	0,3	0,1

оплату послуг з охорони здоров'я, послуг зв'язку, транспорту тощо						
Інші надходження	2,8	3,1	1,6	2,1	1,2	1,6
<i>Довідково: загальні доходи, грн.</i>	3738,93	3668,48	4298,69	4607,71	5051,41	5449,48

За останні 6 років спостерігалась нестабільна динаміка структури доходів домогосподарств Одеської області. За період 2010-2015 рр. відмічено збільшення частки заробітної плати з 55,0% у 2010 до 57,4% у 2015 р., тобто на 2,4 в.п. Також за цей період спостерігається збільшення рівня соціальних допоміг та поточних трансфертів. Найбільша частка цього джерела надходжень у структурі загальних доходів зафіксована у 2012 р. – 23,9%. Складне співвідношення у цих структурах показує на високу проблематичність соціальної сфери, слабкість інвестиційного потенціалу та явно занижену заробітну складову.

У нашій країні (і в Одеському регіоні, зокрема) диверсифікація доходів відбувається не за рахунок самозайнятості (6,4% у 2010 р та 3,4% - у 2015 р.), а за рахунок зростання обсягу соціальних трансфертів (пенсій, стипендій, різних видів допоміг) з 20,4% у 2010 р. до 22,6% у 2015 р. На соціальні допомоги та інші одержані поточні трансферти за останні 6 років припадає понад 20%. У 2015 р. частка пенсій, стипендій, соціальної допомоги в Одеській області складала 22,6% (в Україні – 25,2%).

Така достатньо висока частка соціальних доходів в структурі сукупних ресурсів домогосподарств, з одного боку свідчить про те, що держава піклується про своїх громадян, витрачаючи значну частку державного бюджету на утримання вразливих верств населення. З іншого – це створює ряд негативних наслідків, навантаження на державу, що гальмує розвиток галузей економіки, які в перспективі змогли б покращити економічне становище в країні.

Збільшення трудових доходів домогосподарств від продажу сільськогосподарської продукції може бути безпосереднім результатом

несприятливої соціально-економічної ситуації в регіоні, пов'язаної із зростанням безробіття, неповної чи неформальної зайнятості. Регресивні зрушення у структурі сукупних доходів населення регіону обумовлюють і відповідні зміни у структурі витрат, зокрема скорочення частки витрат на товари тривалого користування та на цілі нагромадження.

Таким чином, залежно від характеру змін у співвідношенні основних джерел формування сукупних доходів домогосподарств Одеської області за останні 6 років їх можна згрупувати так: з усталеною висхідною динамікою – оплата праці, соціальні трансферти, доходи від продажу сільськогосподарської продукції; зі значною низхідною динамікою – доходи від підприємницької діяльності та самозайнятості, грошова допомога від родичів та інших осіб; з відносно стабільною динамікою – вартість спожитої продукції, отриманої з особистого підсобного господарства, пільги та субсидії на оплату житлово-комунального господарства.

Неефективна структура сукупних ресурсів домогосподарств через надмірну частку соціальних трансфертів, динаміка яких не залежить безпосередньо від рівня економічної активності їхніх одержувачів породжує утриманські настрої серед працездатного населення, послаблює мотиваційні стимули до праці, гальмує розвиток трудового потенціалу.

Практика господарювання країн із різним економічним устроєм переконливо свідчить, що чим більше необхідного продукту розподіляється поза механізмом виплати заробітної плати, тобто чим менший обсяг необхідних для життя потреб задовольняється за рахунок трудового внеску, тим нижча роль заробітної плати як чинника-стимулятора.

Слід зазначити, що країни з розвинутою ринковою економікою постійно відстежують частку заробітної плати в сукупних доходах населення і проводять політику, спрямовану на підтримування її на високому рівні. У сукупних доходах населення частка заробітної плати становить: в Японії – 69%, Великій Британії – 65%, Німеччині – 64% [4, 120 с.]. Отже, Україна відстає за значенням

цього показника, що вимагає суттєвих кардинальних змін як в організації оплати праці, так і в процесах розподілу домогосподарств.

Державна політика регулювання доходів населення повинна передбачати всебічне урахування дії всього комплексу механізмів, та прогнозування наслідків сукупного впливу на існуючий механізм формування доходів населення. Таким чином, в умовах фінансово-економічної кризи необхідно спрямувати зусилля на зупинення подальшого зниження рівня життя населення та утримання його на базовому рівні, формування у населення впевненості в майбутньому.

Отже, підсумовуючи результати аналізу структури доходів населення Одеської області, можна зробити такі висновки: на регіональному рівні необхідно здійснювати вирішення таких проблем, як зменшення величини незареєстрованих доходів та тінізації економіки, сприяти розвитку підприємництва, підвищувати законодавчо встановлені параметри рівня життя, контролювати можливість загострення соціальної напруженості та посилення процесів маргіналізації.

Література

1. Скорик Г.І. Сучасна економічна криза в Україні: передумови, прояви і ризику / Г.І. Скорик, В.В. Барінов // Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. – 2010. – Вип. 4. – С. 161–165.
2. Економіко-інституціональні умови формування доходів населення: регіональний аспект. Моногр./ Богданова Т.І., Збрицька Т.П., Іванова Л.В. та інш. Під ред. Кулікова Ю.М./ МОН України: ОНЕУ. – Одеса, 2016. – 145 с.
3. Офіційний сайт Головного управління статистики в Одеській області. Структура сукупних ресурсів [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.od.ukrstat.gov.ua/stat_info/domogosp/domogosp3.htm
4. Крищенко К.Є. Грошові доходи населення: новітні тенденції рівня та структури // К.Є.Крищенко // Демографія та соціальна економіка. – 2004. - №1 – 2. – с.116 – 125.

